

Modern state of activity agricultural enterprises in Zhytomir region

Lipanova Olena

National External economic activity of enterprises department,
Zhytomir National Agroecology University,
Zhytomir, UKRAINE, Staruy Bylvar 7,
E-mail: lipanovalena@gmail.com

The problems of functioning and potential of agricultural enterprises of the Zhytomir region are reflected in this article. It is discovered that for the last 5 years the amount of the registered enterprises does not almost change, and the amount of operating agricultural enterprises grows short. It is concerned with an economic crisis and expansion of activity of plenty of agribusiness holding companies which became actively brothers in the lease of earth of local enterprises.

Considerably restrains the increase of competitiveness of enterprises of worsening of material and technical base. For the last 10 years the amount of tractors, combine harvesters and trucks, diminished twice. The competitiveness of enterprises represents profitability of production to a certain extent. The conducted analysis shows that production of goods of plant-grower, except for sugar beets is profitable, to the products of stock-raising, after the exception of eggs - unprofitable. The presence of functioning processing plants in the region proves the fact of the income rise from production processing and realization. During 2000-2009 a number of the processing plants in sale structure (sphere) was lowered down to 66%, and a number of realization to specialized mediation companies was raised up to 61% (graph. 2). The mediation companies have bigger part in agriculture goods export, they control wholesale and retail sales turnover, due to which the greatest amount of income stays in the mediation structures. Such situation leads to the income decrease of the agriculture and processing plants.

Сучасний стан діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської обл.

Ліпанова Олена

Кафедра зовнішньоекономічних зв'язків підприємств,
Житомирський агроекологічний університет,
Житомир, УКРАЇНА, Старий Бульвар 7,
E-mail: lipanovalena@gmail.com

В статті розглянуто основні тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Виявлено основні перешкоди щодо підвищення конкурентоспроможності.

Ключові слова – основні засоби, рентабельність, збут.

I. Вступ

Діяльність сільськогосподарських підприємств є пріоритетною у визначенні господарської спеціалізації Житомирської області, оскільки питома вага продукції сільського господарства у загальному виробництві (основних цінах) в економіці регіону сягає приблизно 18%, частка найманих працівників також є значною 20% у 2009 р. Це свідчить про значний потенціал сільськогосподарських підприємств області. Проте існує ряд проблем, які стримують підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, а отже і аграрного сектору області.

II. Тенденції у зміні кількості сільськогосподарських підприємств

Протягом останніх років спостерігається поступове зменшення загальної кількості сільськогосподарських підприємств з 1428 одиниць у 2008 р. до 1349 у 2009 р. Це відбувається, в основному, за рахунок ліквідації господарських товариств та приватних підприємств. Особливо негативним явищем є те, що досить велика кількість зареєстрованих підприємств не діють, а частка діючих підприємств з кожним роком скорочується. Так, у 2009 р. кількість підприємств, що займалися виробництвом та реалізацією становила 365 одиниць, що майже на 1000 менше від кількості зареєстрованих підприємств (рис. 1).

Призупинення діяльності сільськогосподарськими підприємствами відбулося у 2008 р., що пов'язано насамперед з економічною кризою та як наслідок неплатоспроможністю. Немісцеві агрохолдингові компанії у 2008 р. почали активно брати в оренду землі місцевих підприємств. На території Житомирській області свою діяльність поширюють: ТОВ "Нібулон" (м. Миколаїв), ЗАТ "Агро-регіон" (м. Бориспіль), ТОВ "Агрокомплекс-98", ТОВ "АТК", ТОВ "Вінниця Агроенерджі" (м. Вінниця), ТОВ "Ленд Вест компанії" (м. Рівне), ТОВ "Українські

аграрні інвестиції“ (м. Київ), ЗАТ ”Агро-регіон“ (м. Бориспіль), ВАТ ”Астарта-Київ“ (м. Київ) та інші.

Рис. 1 Кількість зареєстрованих сільськогосподарських підприємств та підприємств, що реалізували продукцію у 2005 - 2009 рр.

Слід зазначити, що розміщення агрохолдингів на Житомирщині досить нерівномірне, свою діяльність вони запроваджують на найбільш придатних для ведення сільського господарства землях. Так, протягом 2006-2009 рр., в Лісостеповій зоні кількість діючих місцевих сільськогосподарських підприємств зменшилась удвічі, а в районах Поліської зони (менш придатною для ведення сільського господарства) кількість місцевих підприємств, які займаються виробництвом продукції майже не змінилась.

III. Матеріально-технічне забезпечення

Основним фактором підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є наявність основних засобів. Приватизаційні процеси та орендні відносини внесли докорінні зміни в технологічний рівень і матеріально-технологічну базу виробництва. Аналіз матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що фондооснащеність одиниці сільськогосподарських угідь знизилась майже у 2 рази. Так, у 2009 році в порівнянні з 2000 р. кількість тракторів та зернозбиральних комбайнів зменшилась на 54%, вантажних автомобілів – 53%. Результатом такого стану є різке зменшення валової продукції рослинництва та тваринництва.

IV. Обсяги виробництва продукції

Основна частка продукції рослинництва (72%) та продукції тваринництва (83,3%) у 2009 р зосереджена в господарствах населення. Однак, починаючи з 2005 р. спостерігається підвищення частки

підприємств в загальних обсягах продукції рослинництва до рівня 36,5% у 2009 р., що пов'язано, в першу чергу, з нарощуванням обсягів виробництва підприємствами, а не з падінням темпів росту валової продукції, виробленої господарствами населення. У виробництві зерна та цукрових буряків абсолютно переважають сільськогосподарські підприємства – 85,1% та 87,8% відповідно. Внесок у виробництво зернових культур сільськогосподарськими підприємствами постійно зростає. Так, у 2009 р. у порівнянні з 2000 р. виробництво зернових збільшилось майже в 2 рази. Треба також враховувати, що по названих продуктах вища рентабельність, менше проблем з їх реалізацією саме у сільськогосподарських підприємствах. Це пояснюється тим, що зазначені галузі потребують більшої механізації та масштабності, займатися ними на невеликих ділянках немає сенсу. Зовсім інший стан в галузі картоплярства та овочівництва, які дають більше продукції з одиниці площі але вимагають ручної праці. Упродовж останніх п'яти років частина картоплі 92,3-98% та овочів 94,5-97,2%, плодів та ягід 93,7-99% виробляється в господарствах населення.

Щодо аналізу виробництва продукції тваринництва у регіоні, слід зазначити що за останні 20 років тваринництво Житомирської області зазнало значних втрат. Обсяги виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах різко скоротилися в 13,0 раз порівняно з 1990 р. та у 5 раз порівняно з 2000 р., у зв'язку зі скороченням поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємствах. Такий спад зумовлений насамперед через високу собівартість виробництва продукції тваринництва та відсутність ефективного економічного механізму підтримки галузі.

V. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції

Конкурентоспроможність різних видів сільськогосподарської продукції значною мірою характеризує рівень рентабельності. Так, виробництво майже усіх основних видів продукції рослинництва, окрім цукрових буряків є прибутковим. Протягом останніх 10 років виробництво практично всіх видів продукції тваринництва (за виключенням яєць) залишається збитковим.

Одним із шляхів підвищення рентабельності виробництва у сільському господарстві є пошук резервів зниження основних витрат виробництва та діяльності. Аналіз витрат за статтями дає змогу виявити резерви їх скорочення і досягнення завдяки цьому вищої ефективності виробництва. Найбільша питома вага у структурі витрат на виробництво продукції рослинництва належить таким статтям затрат, як: міндобрива (25,5%), насіння та посадковий матеріал (21,4), нафтопродукти (20,6%), витрати робіт та послуг, виконаних сторонніми організаціями (19,5%).

У тваринництві найбільший обсяг витрат обліковується за наступними статтями: корми (73,0%) та витрати на оплату праці (19,6%). Основною

причиною високого рівня собівартості продукції тваринництва є значна перевитрата кормів внаслідок неповноцінності кормових раціонів, а також висока трудомісткість продукції через відсутність комплексної механізації у підприємствах.

V. Логістика

Організація та просування збуту сільськогосподарської продукції має значний вплив на розвиток конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва у регіоні, оскільки наявність діючих переробних підприємств в області дає змогу стверджувати про нагромадження доходу від виробництва, переробки та реалізації в області. У структурі реалізації продукції сільського господарства виділяють такі канали збуту як: продаж переробним виробництвам, торгівля на ринку, реалізація населенню та за іншими каналами збуту. Так, за період 2000-2009 рр. частка переробних підприємств у структурі збуту знизилася майже на 66 %, а частка реалізації за іншими каналами, зокрема спеціалізованим посередницьким компаніям, зросла на 61 %.

Рис. 2 Структура реалізації продукції у сільськогосподарських підприємствах, 1990-2009 рр.

Частка реалізації продукції через посередницькі канали постійно зростає. Так, через останні сільськогосподарськими підприємствами реалізовано 88,3% зернових, 96,5% олійних культур, 97,9% картоплі, 88,9 % та лише 4,8% зернових, 0,9% олійних, 0,3% картоплі надійшло на переробні підприємства. У рослинництві така тенденція є більш вираженою, ніж у тваринництві, але в цілому спостерігається зростання кількості посередницьких структур у збуті всіх видів сільськогосподарської продукції. Переробні підприємства через дефіцит сировини працюють з 30% завантаженням виробничих потужностей. Посередницькі компанії

мають все більшу частку в експорті сільськогосподарської продукції, контролюють оптовий та роздрібний товарообіг, завдяки чому найбільша частина прибутку зосереджується у посередницьких структурах. Така ситуація призводить до зменшення прибутку сільськогосподарських та переробних підприємств.

Позитивним моментом є те, що переробні підприємства є основним каналом збуту для таких видів сільськогосподарської продукції як: цукрові буряки (92,3%), молоко та молочні продукти (95,5%), худоба та птиця (52,9%). Наявність розвинутої переробної промисловості дозволяє переробляти вироблену сільськогосподарську продукцію безпосередньо в області, тим самим знижуючи витрати на її транспортування і перешкоджаючи відтоку доходів в інші регіони. Так, основним переробником цукрових буряків є ВАТ "Цукровий завод імені Цюрупі" і ВАТ "Червонський цукровик". Однак, ці заводи незадовільняють потребу області в цукрі, тому основну партію даного продукту завозять з інших регіонів. Основними переробниками молока у регіоні є ВАТ "Житомирський маслозавод", ДП "Молочний завод "Рейнфорд", ТОВ "Андрушівський маслосирзавод", ВАТ "Галівський маслозавод" ДП "Ружин-молоко". Найбільшими м'ясопереробними заводами є ВАТ "Житомирський м'ясокомбінат", ТОВ "М'ясо Полісся" (Житомир), ВАТ "Нов.-Волинський м'ясокомбінат".

Постачальниками сільськогосподарської сировини переробним підприємствам виступають не тільки сільськогосподарські підприємства, а й також господарства населення та деякі інші господарські структури, що свідчить про наявні потужності переробних підприємств області та конкурентне становище сільськогосподарських підприємств. Надходження обсягів зернових культур від інших господарських структур майже у 2 рази більше ніж від сільськогосподарських підприємств. Однак єдиним постачальником цукрових буряків на переробні підприємства є сільськогосподарські підприємства.

Слід також зазначити, що молокопереробні та м'ясопереробні підприємства отримують в значній мірі продукцію від господарств населення. Господарствами населення реалізовано у 4 рази молока більше ніж підприємствами (додаток Г). Однак, якість молока виробленого господарствами населення має низькі показники якості та не відповідає вимогам міжнародних стандартів. Переважна більшість доставляється на переробні підприємства з підвищеною кислотністю, високою механічною забрудненістю. Тому конкурентоспроможне сільськогосподарське виробництво можливе лише за умови вертикальної інтеграції сільськогосподарських та переробних підприємств.

VI. Попит та споживання сільськогосподарської продукції населенням Житомирської області

Зниження обсягів виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами, зумовило загострення продовольчого забезпечення в регіоні. Рівень споживання більшості продуктів харчування нижчий ніж у розвинутих країнах. Так рівень споживання м'яса в Україні на 70% нижчий ніж, у США та Франції і на 65% – ніж у Німеччині. Показники, що характеризують споживання більшості продуктів харчування знаходяться на критичному рівні. Потреба у споживанні м'яса і м'ясних продуктів задовольняється на 72,0 % від раціональної норми, молока і молочних продуктів – 64,7%, яєць – 80,3%, картоплі – 80%, овочів і баштанних – 66,31%, фруктів і ягід – 36,0% та картоплі – 80%. Нижче порогового (критичного) рівня споживається, молока і молочних продуктів – 70,5% від мінімальної норми, фруктів і ягід – 42,8%. Перевищують раціональні норми харчування лише хлібні продукти (118,8%), риба (110,7%), олія (184,6%) та цукор (109,7%). Така структура споживання свідчить про те, що раціон населення є переважно жирowo-вуглеводний та забезпечується в основному хлібобулочними виробами та цукром. Низький рівень споживання продуктів харчування пояснюється не лише проблемою недовиробництва потрібних обсягів продовольства аграрним сектором економіки але й низьким рівнем доходів більшої частини населення.

Рівень виробництва майже по більшості продовольчих товарів сільськогосподарського виробництва у регіоні задовольняє і навіть перевищує попит населення Житомирської області.

Надлишки, що не покриваються попитом населення виробленої продукції по таких харчових продуктах як: молоко та молочні продукти (89,2%), овочі (51,7%), яйця (62,4%) а також картоплі (більше ніж 8,5 рази) дають можливість поставляти дані види продукції іншим регіонам або за кордон. Однак недостатнє виробництво цукру, м'яса і м'ясопродуктів, хлібобулочних виробів та борошна, вказує на те, що попит населення задовольняється за рахунок поставок з інших регіонів країни або імпортом. Аналіз співвідношення показників виробництва і споживання основних продуктів сільськогосподарського виробництва в Житомирській області свідчить про необхідність збільшення обсягів виробництва м'яса та м'ясних продуктів, овочів та ягід, цукру, а також хлібобулочних виробів

Висновок

Аналіз сучасного стану сільськогосподарських підприємств Житомирської області дає змогу стверджувати, що основними проблемами, що перешкоджають нарощуванню конкурентоспроможності сільськогосподарськими підприємствами є розповсюдження діяльності немісцевих агрохолдингових компаній на території області; значне зменшення основних засобів за останні 10 років; відсутність належної підтримки галузі тваринництва; нерозвинута переробна промисловість.

Література

1. Статистичний щорічник Житомирської області за 2009 рік / Держ. ком. статистики України; ред. Л. О. Рижаквої – Житомир: Головне управління статистики Житомирської області, 2010. - 504 с.